

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПІДГІРНИЙ ОЛЕГ ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 378.147:615.8-051 (043.5)

**ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Галіцан Ольга Анатоліївна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Солдатенко Микола Миколайович,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;
провідний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти.

кандидат педагогічних наук,
Павлюк Оксана Сергіївна,
Хмельницький національний університет;
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту.

Захист дисертації відбудеться «28» квітня 2020 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці й на офіційному сайті Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «26» березня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інноваційний поступ держави залежить від здатності фахівців-освітян залучати молодь до наукової творчості, активізувати індивідуальний потенціал кожного учня, реалізувати його можливості в інтелектуально-пізнавальній творчій діяльності. У Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 зазначено необхідність формування у майбутніх учителів здатності до самоосвіти, самоідентифікації, самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення. Самоосвіта, що концентрує інформаційно-когнітивний та аксіологічно-конвіктивний вияви особистості, збагачує ресурс знань, набуває принципового значення в підготовці майбутніх учителів фізичної культури, зважаючи на динамічний розвиток та осучаснення фізкультурно-розвивальних, здоров'язбережувальних, інклюзивних, лікувально-реабілітаційних, рекреаційно-дозвіллевих, ерготерапевтичних технологій, що мають бути використані майбутніми фахівцями в професійно-педагогічній діяльності.

Аналіз наукового фонду довів, що самоосвіта як наукова категорія, її методологічні, методичні, теоретичні й інструментальні параметри широко представлено в наукових джерелах.

Так, розкрито термінологічний взаємозв'язок понять «освіта» і «самоосвіта» (Н. Бухлова, О. Кочерженко); висвітлено історичні та соціальні аспекти самоосвіти (А. Айзенберг, М. Скаткін, С. Шишов); презентовано педагогічний (А. Громцева, М. Євтух, В. Радкевич), філософський (А. Андрєєв, Б. Коротяєв), соціологічний (І. Грабовець, О. Шайдур) контексти самоосвіти.

Психологи (І. Васильєв, О. Леонтєв) і педагоги (В. Буряк, Т. Землінська, М. Князева, О. Пометун, В. Радкевич, Н. Талізіна) досліджували самоосвіту в контексті професійної діяльності фахівця.

Сучасні технології організації самоосвітньої діяльності студентів вивчали А. Айзенберг, В. Буряк, Г. Серікова; проблематику професійно-педагогічної самоосвіти порушено в наукових напрацюваннях М. Барболіна, В. Бондар, А. Брушлинського, М. Євтуха, Г. Коджаспірової, А. Матюшкіна, П. Осипова, А. Романовського, В. Скнар; самоосвіта була предметом аналізу зарубіжних педагогів-науковців (J. Atkinson, M. Rokeach, J. Guilford, M. Knowles, L. Morris).

За різними феноменологічними ознаками самоосвітню компетентність досліджено в таких ракурсах: розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців (Н. Бухлова, І. Зимня, О. Коваленко, І. Преображенська, Н. Сидорчук, О. Фоміна, І. Хворостенко), з опертям на пізнавальну розумову активність (М. Солдатенко) та потенціал інформаційно-комунікаційних технологій (Є. Співаковська-Ванденберг); формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкових класів (Н. Воропай, А. Ратушинська), математики (Ю. Демченко), технологій (О. Федоренко), природничо-

математичних спеціальностей (М. Рогозіна); педагогів у системі післядипломної освіти (Г. Наливайко); фахівців із кібербезпеки, кваліфікованих робітників (І. Мося), інженерів-будівельників (Ю. Пришупа), фахівців з інформаційних технологій (Т. Волошина), медичних працівників (Н. Довмантович), бакалаврів із фізичної терапії та ерготерапії (Л. Середа), економістів (С. Касіянець, К. Кучерява); студентів немовних (О. Копил) та філологічних спеціальностей (Д. Коломієць).

У теорії і практиці підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури і виховання, спорту й реабілітації набуто досвід щодо модернізації їхньої професійної діяльності: засоби увиразнення потенціалу самостійної роботи в підготовці майбутніх учителів фізичної культури (В. Наумчук); технології розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів із фізичної терапії та ерготерапії (Л. Середа); самоосвітню діяльність учителя фізичної культури (О. Дубогай, А. Коноха, О. Павлюк, Л. Сущенко, О. Тимошенка, Б. Шияна); процес саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури (Ю. Курнишев).

Незважаючи на значну кількість наукових розробок, присвячених своєрідності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, проблема формування у них самоосвітньої компетентності ще не була предметом спеціальних досліджень.

Актуальність обраного напряму дослідження визначається низкою *суперечностей* між: сучасними вимогами суспільства до професіоналізму і конкурентоздатності майбутнього вчителя фізичної культури і невідповідністю цим вимогам традиційної системи їхньої загальнопедагогічної та фахової підготовки в закладах вищої освіти; об'єктивною потребою сучасного суспільства в педагогах, яким притаманна професійна компетентність, зокрема – самоосвітня, та недостатнім рівнем її сформованості у випускників педагогічного закладу вищої освіти; потребою організації систематичної цілеспрямованої діяльності щодо формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому середовищі закладу вищої освіти та відсутністю комплексу педагогічних умов, що забезпечують її формування.

Актуальність проблеми, недостатня теоретична й практична її розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 11 від 27 квітня 2017 року).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній апробації педагогічних умов і моделі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Відповідно до мети дослідження було окреслено **завдання**:

1. Розкрити та схарактеризувати зміст феномена «самоосвітня компетентність майбутнього вчителя фізичної культури» в координатах міждисциплінарних досліджень; уточнити зміст понять «самоосвіта», «самостійна робота», «самоосвітня діяльність».

2. Виокремити компоненти, визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

3. Визначити й науково обґрунтувати педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

4. Розробити й експериментально перевірити модель та методика формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури.

Предмет дослідження – зміст і методика формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Гіпотеза дослідження: формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти відбуватиметься ефективно, якщо реалізувати такі педагогічні умови: актуалізація міждисциплінарної інтеграції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; фасилітаційна підтримка становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури; залучення майбутніх учителів фізичної культури до активної самоосвітньої діяльності.

Методи дослідження: для розв'язання визначених завдань і досягнення мети використано загальнонаукові методи наукового пізнання: теоретичні – вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, нормативних джерел, наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених із проблеми формування самоосвітньої компетентності – для накреслення понятійних меж досліджуваного феномену та його сенсового навантаження; логіко-системний аналіз, класифікація, аналогія, індукція, дедукція, узагальнення науково-теоретичних і практичних даних – для з'ясування педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності студентів; моделювання – для розроблення моделі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури; порівняння отриманих даних – для з'ясування причинно-наслідкових зв'язків і залежностей; емпіричні – спостереження, анкетування, опитування, бесіди, психологічні тести та

методики – для з'ясування і перевірки методики реалізації педагогічних умов; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для визначення рівнів сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури та перевірки ефективності визначених педагогічних умов і моделі; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження із використанням методів математичної статистики (непараметричний критерій Пірсона χ^2).

Базою дослідження виступили Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. До експериментальної роботи залучено 214 студентів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: вперше визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури (актуалізація міждисциплінарної інтеграції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; фасилітаційна підтримка становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури; залучення майбутніх учителів фізичної культури до активної самоосвітньої діяльності); схарактеризовано зміст феномена «самоосвітня компетентність майбутнього вчителя фізичної культури» в координатах міждисциплінарних досліджень; розроблено модель (інформаційно-аксіологічний, конструктивно-праксеологічний, індивідуально-акмеологічний етапи) формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури; визначено структуру самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури (особистісний, діяльнісний, світоглядний компоненти); критерії оцінювання (суб'єктний, інструментальний, професійний) із відповідними показниками; описано рівні сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури (високий, задовільний, низький); *уточнено* поняття «самоосвіта», «самостійна робота», «самоосвітня діяльність»; *подальшого розвитку* дістала методика формування особистісних і професійно значущих якостей майбутніх учителів фізичної культури.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні мануалу діагностувальних методик (анкети-питальники, карти аналізу педагогічних ситуацій) для вимірювання рівнів сформованості самоосвітньої компетентності студентів, рівня їхніх професійно-зорієнтованих знань та вмінь, вибіркової навчальної дисципліни (елективного курсу) «Основи формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури»; системи дослідницьких завдань проблемного характеру, диференційованих за рівнем складності; серії індивідуальних творчих проєктів для оптимізації загальнотеоретичної та фахової підготовки студентів; комплексу тренінгових, акмеологічних вправ та методики саморозвитку; сценаріїв інтегрованих лекційних занять і щоденників педагогічної практики. Матеріали дослідження

можуть бути використані в системі вищої освіти при оновленні змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у педагогічних закладах вищої освіти, як-от: при вдосконаленні змісту нормативних курсів «Педагогіка», «Педагогіка вищої освіти», «Вступ до спеціальності», під час проходження студентами ознайомлювальної та активної педагогічної практики, виконання кваліфікаційних магістерських робіт; у системі неперервної, післядипломної освіти й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт впровадження № 2066/30/3 від 14.12.2020), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт впровадження № 3344 від 12.10.2020), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (акт впровадження № 01-23/287 від 14.12.2020), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (акт впровадження № 19 від 24.06.2020).

Апробація результатів дослідження здійснена на міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі» (Одеса, 2017), «Світоглядні горизонти місії вчителя сучасної школи» (Одеса, 2019), «European academy of sciences and research» (Bonn, 2019), «Нове і традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук» (Львів, 2020), «Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі» (Київ, 2020), «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 2020), «Higher Education in a Pandemic Time» (Odesa – Ariel – Naryana, 2020), «Fundamental and applied science – 2020» (London, 2020), «Сучасні тренди розвитку освіти: перспективи і здобутки» (Одеса, 2020).

Основні результати дослідження висвітлено у 18 публікаціях автора, з яких: 6 статей у наукових фахових виданнях, 3 публікації у періодичних міжнародних наукових виданнях (1 – у співавторстві), 8 праць апробаційного характеру, 1 – додатково відображають результати дослідження.

Особистий внесок здобувача в публікаціях у співавторстві: описано своєрідність компетентнісного підходу в освіті [8]; схарактеризовано особливості індивідуалізації фізичного виховання молоді [19].

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації становить 200 сторінок. У тексті вміщено 15 таблиць, 3 рисунки, що обіймають 2 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел 190 найменувань (із них 29 – іноземною мовою). Додатки викладено на 30 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 260 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження; подано зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, схарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичну значущість роботи; подано відомості щодо апробації та впровадження одержаних результатів; наведено загальну кількість публікацій, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки**» висвітлено методологічні орієнтири дослідження та теоретичну платформу формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури; визначено зміст і структуру феномена «самоосвітня компетентність майбутніх учителів фізичної культури»; науково-обґрунтовано педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури; конкретизовано зміст понять «самоосвіта», «самостійна робота», «самоосвітня діяльність».

Сучасні вимоги держави до професійної освітньої діяльності вчителів фізичної культури вимагають розроблення цілісної системи забезпечення фахової підготовки компетентних учителів фізичної культури з вищою освітою за першим (бакалаврським) рівнем у галузі фізичної культури, виховання і спорту, здатних розробляти оптимальні моделі фізичного розвитку учнів, моделювати засоби педагогічного (розвивального, корекційно-оздоровчого) впливу й ефективно застосовувати їх у практиці на засадах сформованого науково-педагогічного здоров'язбережувального світогляду та потреб у постійній самоосвіті, саморозвитку, самовдосконалення.

Аналіз та систематизація низки тлумачень поняття «самоосвіта», як форми пізнавальної активності суб'єкта, дозволило виокремити її феноменологічні характеристики: самостійність, когнітивна потреба й пізнавальний інтерес, організованість і цілеспрямованість, системність та систематичність, самосвідомість і самоконтроль.

Конкретизовано, що самоосвіта – це спеціально організована, самостійна, систематична пізнавальна саморегульовальна діяльність, спрямована на досягнення суспільно значущих освітніх цілей, задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів й підвищення професійної кваліфікації.

Поняття «самоосвітня діяльність» уточнено як керовану особистістю діяльність у закладі вищої освіти та за його межами, що передбачає наявність суспільної та професійної самосвідомості, готовності і здатності самостійно та відповідально набувати знання, вміння, навички та професійні компетентності у професійній галузі, зокрема набуття досвіду побудови індивідуальної освітньої траєкторії.

Самостійна робота – комплекс різноманітних форм індивідуальної освітньої діяльності пізнавального спрямування, які впроваджуються на аудиторних та позааудиторних заняттях з відповідних дисциплін за завданнями вчителя (викладача), під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі. Реалізація самостійної роботи вимагає від особистості, яка навчається, активної когнітивної діяльності, самостійного свідомого виконання різних пізнавальних завдань, застосування раніше засвоєних знань за наявності педагогічного супроводу (підтримки, керівництва).

Феномен «самоосвітня компетентність майбутнього вчителя фізичної культури» визначено як інтегративний особистісно-професійний конструкт, що репрезентує внутрішню спрямованість особистості на самоідентифікацію, самореалізацію і самовдосконалення як суб'єкта професійної (освітньої-виховної, фізкультурно-спортивної) діяльності та концентрує прагнення особистості реалізувати освітній, професійний і творчий потенціал на аксіологічно-світоглядному рівні за наявності сформованої професійної позиції. Самоосвітня компетентність майбутнього вчителя забезпечує здатність студента: студіювати й засвоювати, систематизувати та модернізувати професійні знання щодо інноваційних освітніх та виховних технологій (особистісно-зорієнтованих, фізично-розвивальних, корекційно-реабілітаційних, спортивних, здоров'язбережувальних, інклюзивних, ерготерапевтичних); самостійно і свідомо проектувати індивідуальний освітній маршрут у координатах парадигми «lifelong learning» шляхом рефлексійного конструювання самоосвітньої діяльності, координації способів й технологій її здійснення.

Структуру самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури складають особистісний, діяльнісний і світоглядний компоненти.

До особистісного компонента віднесено настанови, мотивацію студента на здійснення самоосвітньої діяльності, прагнення до задоволення пізнавальних потреб в оволодінні знаннями й уміннями, способами самоосвітньої діяльності, прагнення збагачувати площину професійної діяльності інноваційними контекстами, способами пізнання, механізмами конструювання самоосвітньої діяльності, методами та технологіями її здійснення.

Світоглядний компонент реалізується ціннісним ставленням майбутнього вчителя фізичної культури до самоосвітньої діяльності, усвідомленням її значущості для професійно-педагогічного самовдосконалення та неперервного саморозвитку.

Діяльнісний компонент віддзеркалює набуті практичні вміння здійснення самоосвітньої діяльності (цілевизначення, планування, організація, самоконтроль, самооцінювання, рефлексія, самокорекція) та вміннях застосовувати її результати в конкретних професійних ситуаціях.

Визначено педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури: актуалізація міждисциплінарної інтеграції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; фасилітаційна підтримка становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури; залучення майбутніх учителів фізичної культури до активної самоосвітньої діяльності.

У другому розділі **«Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов та моделі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури»** прописано логіку і зміст експериментального дослідження; визначено критерії сформованості самоосвітньої компетентності із відповідними показниками; схарактеризовано рівні сформованості самоосвітньої компетентності в майбутніх учителів фізичної культури; розроблено й упроваджено діагностувальну та формувальну методики, модель та методику формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури; репрезентовано результати констатувального і прикінцевого етапів експерименту.

Вимірювання рівнів сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури здійснено за такими критеріями: суб'єктний (із показниками: обізнаність студента зі змістом і функціями самоосвітньої компетентності, акмеологічна спрямованість, інноваційна спрямованість особистості); інструментальний (із показниками: прогностичні вміння, інформаційно-аналітичні вміння, організаційні вміння); професійний (із показниками: професійний світогляд, професійна рефлексія, професійна ідентифікація).

Діагностування рівнів сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури здійснено за методикою, складниками якої є валідні тестові методики та спеціально розроблені автором відповідно до вимог експерименту анкети і питальники: комплексна анкета для вимірювання рівня обізнаності студентів про самоосвіту; анкета для визначення ставлення студента до самоосвітньої діяльності, методика оцінювання здатності особистості до саморозвитку (модифікація тесту Н. Бережнкової), модифікована тестова методика «Пізнавальна потреба» В. Юркевича; питальник «Що для Вас означає професійно-особистісний саморозвиток?», тест «Налаштованість на самоосвіту», методика оцінювання задоволеності студентів самоосвітньою діяльністю, питальник «Допитливість» (модуль тесту «Креативність» Н. Вишнякової), питальник «Стильова саморегуляція поведінки людини» (модифікація В. Морсанової), методика «Аналітичне мислення» (модифікація анкети Т. Пашукової, А. Допири, Г. Дьякової), методика «Прогностична задача» (Л. Регуш у модифікації Н. Сомової), анкета «Самостійна професіоналізація», методика визначення об'єктивності самооцінки Дембо-Рубінштейна в модифікації А. Прихожан, тестова методика діагностування

потреби у самовдосконаленні Р. Бабушкіна, методика «Рівень професійної спрямованості студентів» (модифікація Т. Дубовицької), методика виявлення стилю самоактуалізації особистості, методика визначення рівня розвитку рефлексії вчителя (модифікація тесту Т. Лірі).

Відповідно до визначених критеріїв і показників схарактеризовано високий, задовільний та низький рівні сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Високий рівень сформованості самоосвітньої компетентності притаманний майбутнім учителям фізичної культури, які обізнані зі змістом (сутність самоосвітньої діяльності, етапи та види самостійної роботи) та функціями (уміння варіювати елементи самостійної, дослідної, творчої науково та аналітично-пошукової робочості) самоосвітньої діяльності. Студентам властива акмеологічна спрямованість і налаштованість на модернізацію й інноватизацію майбутньої професійної діяльності, вони прагнуть особистісної самореалізації, професійної самоідентифікації та вдосконалення в галузі фізичного виховання і спорту. У процесі професійної підготовки та педагогічної практики здобувачі освіти цього рівня демонструють сформовані прогностичні, аналітико-інформаційні та пошуково-дослідницькі вміння, наявність організаційних і конструктивно-планувальних умінь дозволяє їм органічно просуватись освітнім маршрутом, досягаючи збалансованого оптимуму в реалізації особистісних якостей у координатах професійного розвитку. Майбутні вчителі фізичної культури адекватно ідентифікують себе із професійним середовищем, усвідомлюють місію вчителя (викладача, тренера, наставника у різних видах спорту) фізичної культури, демонструють усталену професійну позицію, виявляють здатність рефлексивного конструювання траєкторії професійного розвитку на аксіологічно-світоглядному рівні.

Задовільний рівень сформованості самоосвітньої компетентності властивий студентам, які усвідомлюють значення самостійної роботи для успішного опанування професією, проте не здатні оперативної та коректно оперувати всіма функціями самоосвітньої діяльності – не вміють добирати та варіювати різні елементи наукової, пошукової, дослідницької і творчої освітньої діяльності. Майбутні вчителі фізичної культури прагнуть професійного вдосконалення, убачають перспективи професійної самореалізації, натомість їм бракує чіткої траєкторії професійного розвитку. У процесі навчання студенти здебільшого демонструють сформованість аналітико-інформаційних, організаційних умінь, проте використання складних елементів педагогічного прогнозування їм не властиве. Майбутні вчителі фізичної культури коректно ідентифікують власне «Я» і «Я професійне», намагаються рефлексивно оцінити переваги та недоліки професії, власні можливості та компетентності. Водночас професійне світобачення та педагогічне світорозуміння сформовано в них не чітко.

Низький рівень сформованості самоосвітньої компетентності демонструють майбутні вчителі фізичної культури, які переважно обізнані з ключовими видами самостійної роботи. Натомість, застосувати весь арсенал технік самоосвітньої діяльності вони не здатні, що утруднює розроблення індивідуального освітнього маршруту, унеможлиблює накреслення координат професійного вдосконалення в галузі фізичного виховання і спорту. Інноватика у професійно-педагогічній діяльності здобувачів освіти цього рівня викликає інтерес, проте акмеологічне підґрунтя професійної підготовки у ЗВО для них не є першочерговим. Сформовані організаційні та конструктивні вміння дозволяють студентам засвоювати освітньо-професійну програму, водночас звужені можливості педагогічного прогнозування не дозволяють опанувати всю палітру сучасних інноваційних технологій навчання, накреслити перспективи їх упровадження в майбутній професійній діяльності. Майбутні вчителі фізичної культури коректно ідентифікують себе в середовищі фахівців з фізичної культури, виховання і спорту, проте накреслити перспективи професійного зростання на рефлексивному та ціннісно-світоглядному рівні вони не здатні.

Результати констатувального зрізу засвідчили, що 76,6% респондентів експериментальної групи (ЕГ – було впроваджено модель і реалізовано педагогічні умови) та 78,0% контрольної групи (КГ – навчання студентів здійснювалося за традиційним алгоритмом із ситуативним дотриманням педагогічних умов) виявились на низькому рівні сформованості самоосвітньої компетентності; задовільний рівень був притаманний 14,7% респондентів ЕГ та 13,7% КГ. Високого рівня досягли лише 8,7% майбутніх учителів фізичної культури ЕГ та 8,3% –КГ.

На підставі теоретичного опрацювання проблеми й аналізу освітніх програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти розроблено модель формування самоосвітньої компетентності, яку представлено такими блоками: змістовий (мета, методологічні підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи); технологічний (педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури та технології, засоби, форми, методи їх реалізації), результативний (компоненти самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури та критерії їх вимірювання, рівні сформованості досліджуваної компетентності, результат) (див. рис.).

Експериментальна робота з підготовки майбутніх учителів фізичної культури тривала впродовж двох років (II-III роки навчання студентів освітнього ступеня «бакалавр»).

ЦІЛЬОВИЙ БЛОК

СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ: професійно компетентні вчителі фізичної культури, здатні до продуктивної самоосвітньої діяльності упродовж життя

МЕТА: формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ: компетентнісний, акмеологічний, особистісно-діяльнісний

ПРИНЦИПИ: системності, професійного спрямування, самоорганізації, мотивування

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК

ЕТАПИ	ЗАСОБИ, ФОРМИ, МЕТОДИ	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
інформаційно-аксіологічний	елективний курс «Основи формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури»; семінари «Професія вчителя фізичної культури: За і Проти», «Самоосвіта-шлях до успіху»; дискусії «Учитель-інноватор», «Акмеологія в спорті: Citius, Altius, Fortius!», «Секрети педагогічної творчості», «Креативність у житті та спорті», «Інноватика в тренерській діяльності», «Тренер: наставник та фасилітатор»; вправи «Проектний малюнок», «Сходінки успіху», «Груповий колаж», «Коло ідей», «Щоденник емоцій», «Новий образ власного «Я»», «Я – успішна людина»; проєкт «Soft skills учителя фізкультури», робота з додатками WaterMinder, Medisafe, Meditopia, MyFitnessPal, Apple HealthKit, Samsung Health, Garmin и FitBit.	актуалізація міждисциплінарної інтеграції у процесі професійної підготовки майбутніх
конструктивно-праксіологічний	педагогічний гурток «Педагогічна майстерня вчителя фізичної культури»; програма професійного саморозвитку «Мое професійне портфоліо»; програма самоосвітньої діяльності «10 кроків до акмеологічного зростання»; вправи («Самопрезентація», «Зміни свою думку про себе», «Мое Я», «Чарівний стілець»); вправи «Тайм-менеджмент», «Самопрезентація», «Дисципліна в навчанні та спорті», «Організація на робочому місці», «Спортивний інвентар», «Логічний ланцюг», «Відшукай причину», «Аналітика: інтелект чи вміння?», «Евристика», «Аналіз-Синтез-Інтеграція» «Педагогічний прогноз», «Конструктивна діяльність», «Дерево підсумків», «Асоціації».	залучення майбутніх учителів фізичної культури до активної самоосвітньої діяльності
індивідуально-акмеологічний	вправи «Коло емоцій», «Темперамент», «Мій стиль спілкування», «Мое «Я та довколишні», «Емоцій та витривалість», «Емоції та фізична втома», «Емоційний фон змагань», «Роль емоцій в спорті», «Самоконтроль у спілкуванні», «Здоров'язбереження: фізичне та емоційне», «Здоровий спосіб життя»; рефлексивні есе «Тренер чи Викладач?», «Інклюзія в олімпійському спорті», «Органіка фізичного та розумового розвитку»; тренінгові вправи «Професійне спортивне середовище», «Спортивна термінологіка», «Корпоративна етика спорту», «Партнерські стосунки», «Командна гра», «Безбар'єрне середовище і фізична культура», «Інклюзивне та інтегроване навчання в школі»;	фасилітаційна підтримка становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури

РЕЗУЛЬТАТИВНИЙ БЛОК

КОМПОНЕНТИ: особистісний, діяльнісний, світоглядний

КРИТЕРІЇ: суб'єктний (показники: обізнаність зі змістом і функціями самоосвітньої компетентності, акмеологічна та інноваційна спрямованість особистості); інструментальний (показники: прогностичні, інформаційно, організаційні вміння); професійний (показники: професійний світогляд, професійна рефлексія, професійна ідентифікація).

РІВНІ : високий, задовільний, низький

РЕЗУЛЬТАТ: сформованість самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури

Складна феноменологія самоосвітньої компетентності, як міждисциплінарної категорії, вимагала її експериментального дослідження за різними проєкціями: педагогічні умови, що забезпечують формування самоосвітньої компетентності студентів (як концепт та концентр технології формування явища, що досліджується); модель формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури (як домінанта, магістральний цільовий вектор, що визначає методологічні координати, прагматику й аксіоматику експериментальної роботи); методика формування самоосвітньої компетентності студентів спеціальними засобами, формами та методами (як універсальний механізм і функційна метасистема впливу всієї палітри педагогічних технологій на компоненти конструкту, що досліджується).

Наскрізним засобом реалізації педагогічних умов виступив елективний курс *«Основи формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури»*, який було розроблено для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура), відповідно до вимог ЄКТС (3 навчальні модулі обсягом 90 годин). Елективний курс складався з трьох змістових модулів: *«Самоосвітня компетентність як наукова категорія»* (мета – засвоєння студентами знань щодо сутності та функцій самоосвітньої діяльності, збагачення термінологічного тезаурусу поняттями *«самоосвіта»*, *«саморозвиток»*, *«самоідентифікація»*, *«самореалізація»*), *«Самоосвітня компетентність у функційній та технологійній проєкції»* (мета – розкриття реалізаційних можливостей самоосвітньої діяльності в контексті акмеологічного становлення майбутнього фахівця із фізичної культури, виховання і спорту), *«Самоосвітня компетентність учителя фізичної культури як суб'єкта професійної діяльності»* (мета – увиразнення значущості особистісного профілю майбутнього вчителя фізичної культури).

Упровадження методики формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури передбачало поетапну (інформаційно-аксіологічний, конструктивно-праксеологічний, індивідуально-акмеологічний) реалізацію педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки.

На *інформаційно-аксіологічному* етапі реалізовано педагогічну умову формування самоосвітньої компетентності *«актуалізація міждисциплінарної інтеграції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури»*. На цьому етапі відбувалося формування ціннісного ставлення студентів до самоосвітньої діяльності – як способу особистісного саморозвитку та професійного самовдосконалення; упорядкування термінологічно-поняттєвої та знаннєво-інформаційної бази щодо феномена *«самоосвітня компетентність»*; активізація мотивації студентів на реалізацію інноваційної та акмеологічної спрямованості особистості в межах самоосвітньої діяльності. Міждисциплінарну інтеграцію реалізовано в рамках дисциплін *«Вступ до спеціальності»* (модулі *«Модель фахівця фізичної культури»*, *«Професійна*

діяльність тренера-викладача)), «Педагогіка» (модуль «Особистість учителя сучасної школи»), «Психологія» (модуль «Особистість у системі психологічного знання»), «Теорія і методика фізичного виховання» (модуль «Загальні основи теорії і методики фізичного виховання»).

Для актуалізації міжпредметних зв'язків було організовано роботу педагогічного гуртка «Педагогічна майстерня вчителя фізичної культури», що забезпечило систематизацію й узагальнення знань студентів щодо функційного призначення самоосвіти в професійному розрізі та в педагогічній і психологічній проєкціях. З метою увиразнення інноваційної та акмеологічної спрямованості особистості майбутніх учителів, у межах цього етапу було проведено семінари «Професія вчителя фізичної культури: За і Проти», «Самоосвіта-шлях до успіху» та дискусії «Учитель-інноватор», «Акмеологія у спорті: Citius, Altius, Fortius!», «Секрети педагогічної творчості», «Креативність у житті та спорті», «Інноватика в тренерській діяльності», «Тренер: наставник і фасилітатор»; відпрацьовано вправи «Проектний малюнок», «Сходи успіху», «Груповий колаж», «Коло ідей», «Щоденник емоцій», «Новий образ власного «Я»», «Я – успішна людина».

У межах роботи педагогічного гуртка студенти підготували та презентували проєкт «Soft skills учителя фізкультури», у межах якого демонстрували навички користування сучасними програмними продуктами для підтримки здорового способу життя (додатки WaterMinder, Medisafe, Meditopia, MyFitnessPal, Apple HealthKit, Samsung Health, Garmin и FitBit).

Мета *конструктивно-праксеологічного* етапу була пов'язана з відпрацюванням конкретних умінь (прогностичних, організаційних, інформаційно-аналітичних) з метою вибудови технологічно-реалізаційної платформи самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Педагогічну умову «залучення майбутніх учителів фізичної культури до активної самоосвітньої діяльності» переважно реалізовано у межах гуртка «Педагогічна майстерня вчителя фізичної культури». Увага приділялася формуванню у студентів умінь планувати свою самоосвітню діяльність, ставити цілі, прогнозувати результати, аналізувати успіхи і невдачі, пізнавати себе. Майбутні вчителі фізичної культури склали власний алгоритм професійного саморозвитку «Моє професійне портфоліо», програму самоосвітньої діяльності «10 кроків до акмеологічного зростання», накресливали етапи індивідуальної траєкторії навчання шляхом аналізу досвіду викладачів-тренерів (майстрів спорту, чемпіонів олімпійських ігор, голів тренерського штабу національних збірних команд із різних видів спорту).

У межах педагогічного гуртка було проведено тренінг самопізнання, на заняттях якого відпрацьовано вправи («Самопрезентація», «Зміни свою думку про себе», «Моє Я», «Чарівний стілець»), щоб допомогти студентам дізнатися про себе більше, про свої сильні і слабкі сторони, ставлення до себе інших людей. Робота на цьому етапі також передбачала відпрацювання організаційних

(вправи «Тайм-менеджмент», «Самопрезентація», «Дисципліна в навчанні та спорті», «Організація на робочому місці», «Спортивний інвентар»), аналітичних (вправи «Логічний ланцюг», «Відшукай причину», «Аналітика: інтелект чи вміння?», «Евристика», «Аналіз-Синтез-Інтеграція») і прогностичних («Педагогічний прогноз», «Конструктивна діяльність», «Дерево підсумків», «Асоціації») умінь майбутніх учителів фізичної культури.

Третій – *індивідуально-акмеологічний* етап передбачав реалізацію педагогічної умови «фасилітаційна підтримка становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури». Робота передбачала досягнення емоційного оптимуму в професійному становленні майбутнього педагога-спортсмена (відпрацювання вправ «Коло емоцій», «Темперамент», «Мій стиль спілкування», «Моє «Я та довколишні», «Емоції і витривалість», «Емоції і фізична втома», «Емоційне тло змагань», «Роль емоцій у спорті», «Самоконтроль у спілкуванні», «Здоров'язбереження: фізичне та емоційне», «Здоровий спосіб життя») та забезпечення гармонійного просування студента за індивідуальним маршрутом розвитку в галузі фізичного виховання і спорту. Робота на цьому етапі передбачала написання здобувачами освіти рефлексивних есе «Тренер чи Викладач?», «Інклюзія в олімпійському спорті», «Органіка фізичного та розумового розвитку», що допомагали їм зрозуміти складність інтегрованої професії тренера-викладача. Тренінгові вправи «Професійне спортивне середовище», «Спортивна термінологіка», «Корпоративна етика спорту», «Партнерські стосунки», «Командна гра», «Безбар'єрне середовище і фізична культура», «Інклюзивне та інтегроване навчання в школі» забезпечили формування професійної ідентичності та професійного світогляду. Майбутні вчителі фізичної культури аналізували роботу благодійної організації «Ліга толерантності», міжнародного благодійного фонду «Parimatch Foundation», які пропагують і долучають майбутніх учителів фізичної культури до самоосвітніх програм. Фасилітаційна підтримка становлення особистості майбутнього вчителя фізичної культури забезпечила продуктивну взаємодію в підсистемі «викладач-студент», з метою одночасного професійного розвитку студента як учителя та фахівця у галузі спорту.

Перевірку дієвості педагогічних умов, моделі й методики формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури здійснено через порівняння експериментальних даних одержаних на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту (див. табл.).

Таблиця

Порівняльні дані щодо рівнів сформованості самоосвітньої компетентності в майбутніх учителів фізичної культури на констатувальному і формуальному етапі експерименту

Групи	Етапи експерименту	Рівні сформованості самоосвітньої компетентності в майбутніх учителів фізичної культури					
		Високий		Задовільний		Низький	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	на початку експерименту	9	8,7	16	14,7	83	76,6

ЕГ	по закінченні експерименту	13	12,0	66	61,2	29	26,8
КГ	на початку експерименту	8	8,3	15	13,7	83	78,0
КГ	по закінченні експерименту	11	10,3	17	16,3	78	73,4

Як засвідчує таблиця, в ЕГ виявилось 12,0% студентів із високим рівнем сформованості самоосвітньої компетентності, тоді як у КГ – 10,3%. 61,2% майбутніх учителів фізичної культури ЕГ засвідчили задовільний рівень (у КГ – 16,3%). Низький рівень сформованості самоосвітньої компетентності виявлено у 26,8% студентів ЕГ (у КГ – 73,4%). Для характеристики ступеня лінійної залежності між двома вибірками застосовано коефіцієнт кореляції Пірсона, що дозволило зафіксувати зв'язок між особистісним, діяльнісним і світоглядним компонентами ($0,7 < r$). Додаткова обробка експериментальних даних статистичними методами (емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 більше за критичне) довела результативність здійсненого експерименту з ймовірністю 95%.

Отже, можна стверджувати, що в ході педагогічного експерименту доведено ефективність педагогічних умов, моделі та методики формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки, що дозволило обґрунтувати педагогічні умови, побудувати модель і розробити методику забезпечення цього процесу, експериментально перевірити їх ефективність.

1. У дисертації розкрито та схарактеризовано зміст феномена «самоосвітня компетентність майбутнього вчителя фізичної культури» як інтегративного особистісно-професійного конструкту що репрезентує внутрішню спрямованість особистості на самоідентифікацію, самореалізацію та самовдосконалення як суб'єкта професійної (освітньої-виховної, фізкультурно-спортивної) діяльності та концентрує прагнення особистості реалізовувати освітній, професійний та творчий потенціал на аксіологічно-світоглядному рівні з опорою на сформовану професійну позицію.

Конкретизовано, що самоосвіта – це спеціально організована, самостійна, систематична пізнавальна саморегулювальна діяльність, спрямована на досягнення суспільно значущих освітніх цілей, задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів і підвищення професійної кваліфікації.

Поняття «самоосвітня діяльність» уточнено як керовану особистістю діяльність у закладі вищої освіти та за його межами, що передбачає наявність суспільної та професійної самосвідомості, готовності і здатності самостійно та відповідально набувати знання, вміння, навички та професійні компетентності у професійній галузі зокрема, й набуття досвіду побудови індивідуальної освітньої траєкторії.

З'ясовано, що самостійна робота – комплекс різноманітних форм індивідуальної освітньої діяльності пізнавального спрямування, які впроваджуються на аудиторних та позааудиторних заняттях з відповідних дисциплін за завданнями вчителя (викладача), під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі.

2. Виокремлено компоненти структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури – особистісний, діяльнісний та світоглядний. Розроблено систему критеріїв і показників сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури: суб'єктний (з показниками: обізнаність студента зі змістом і функціями самоосвітньої компетентності, акмеологічна спрямованість, інноваційна спрямованість особистості; інструментальний (з показниками: прогностичні вміння, інформаційно-аналітичні вміння, організаційні вміння); професійний (з показниками: професійний світогляд, професійна рефлексія, професійна ідентифікація). Схарактеризовано рівні сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури: високий, задовільний, низький.

3. Визначено, що формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти відбуватиметься ефективно, якщо реалізувати в процесі їхньої професійної підготовки такі педагогічні умови: активізація міждисциплінарної інтеграції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; фасилітаційна підтримка становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури; залучення майбутніх учителів фізичної культури до активної самоосвітньої діяльності.

4. Розроблено модель і методику формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури для здійснення експериментального дослідження. Модель формування самоосвітньої компетентності містить такі компоненти: мета, принципи, етапи формування фасилітаційної компетентності, педагогічні умови, компоненти, критерії та рівні сформованості самоосвітньої компетентності студентів, результат. Так, інформаційно-аксіологічний етап передбачав формування у майбутніх учителів фізичної культури мотивації до самоуправління самостійною діяльністю, а також вивчення досвіду самоосвітньої діяльності студентів, діагностику і структурування їхнього суб'єктного досвіду, психодіагностику індивідуально-психологічних якостей. На інформаційно-аксіологічному етапі здійснено мотивування самоосвітньої діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки, усвідомлення цінності та суттєвих особливостей та значення самоосвітньої компетентності для майбутньої професійної діяльності. Мета та зміст конструктивно-праксеологічного етапу пов'язані із засвоєнням системи знань та конкретних умінь (організаційних, аналітичних, прогностичних), необхідних для формування самоосвітньої компетентності. Третій – індивідуально-акмеологічний етап передбачав розроблення майбутніми вчителями фізичної культури індивідуальних освітніх

програм саморозвитку, самореалізації та самовдосконалення, вони виконували, презентували і захищали проекти, передбачені програмою самоорганізації освітньої діяльності.

5. Експериментально перевірено дієвість педагогічних умов, моделі й методики формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці шляхом реалізації її в освітнє середовище закладу вищої освіти. Констатувальний зріз засвідчив те, що 76,6% респондентів групи ЕГ та 78,0% групи КГ опинилось на низькому рівні сформованості самоосвітньої компетентності. Задовільний рівень притаманний 14,7% респондентів групи ЕГ та 13,7% групи КГ. Високого рівня досягли 8,7% респондентів групи ЕГ та 8,3% – групи КГ. Показники рівнів сформованості самоосвітньої компетентності в майбутніх учителів фізичної культури на прикінцевому етапах дослідно-експериментальної роботи значно підвищилися в ЕГ. У КГ показники змінилися незначно. Так, на 3,3% збільшилася кількість респондентів ЕГ із високим рівнем (у КГ на 2,0%); на 46,5% – з достатнім рівнем (у КГ – на 2,6%); на 49,8% зменшився показник низького рівня в ЕГ (у КГ – на 4,6%).

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у розробці технології розвитку самоосвітньої компетентності здобувачів освіти другого (магістерського) рівня.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Підгірний О. В. Організація самостійної роботи студентів заочної форми навчання. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*: збірник наукових праць. Одеса, 2016. Серія : Педагогічні науки. № 4 (111). С. 96–99.
2. Підгірний О. В. Синергетичний підхід в системі заочного навчання. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*: збірник наукових праць. Одеса, 2017. Серія : Педагогічні науки. № 2 (115). С. 79–84.
3. Підгірний О. В. Проблема якості підготовки студентів заочної форми навчання. *Педагогічні науки*. Збірник наукових праць. Херсон, 2017. Випуск LXXVIII. Том 3. С. 158–163.
4. Підгірний О. В. Теоретичний аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до самоосвітньої діяльності. *Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету імені В. О. Сухомлинського*. Випуск 1. 2020. С. 167–172
5. Підгірний О. В. Сутність і структура самоосвітньої компетентності вчителя фізичної культури. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал Причорноморського науково-дослідницького інституту економіки та інновацій*. Одеса, 2020. № 22. С. 84–87.
6. Підгірний О. В. Методичний аспект упровадження інтерактивно-тренінгових форм навчання майбутніх учителів у закладах вищої освіти. *Інноваційна*

педагогіка: науковий журнал Причорноморського науково-дослідницького інституту економіки та інновацій. Одеса, 2020. № 23. С. 67–73.

7. Pidhirnyi Oleh. Self-educational competence of a physical education teacher: content, components, functions. *Modern vectors of science and education development in China and Ukraine*. Odessa: South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Harbin : Harbin Engineering University, 2019. Issue 5. 2019. P. 133–141.

8. Pidhirnyi O., Halitsan O., Shchekotylyna N. Media education competence of a contemporary school teacher in Ukraine. *The scientific heritage*. Budapest, Hungary, 2020. № 46. P. 29–31.

9. Pidhirnyi Oleh. Preparation of future teachers of physical culture for self-educational activity: psychological and pedagogical problem. *The scientific heritage*. Budapest, Hungary, 2020. No 48. P. 47–51.

10. Підгірний О. В. Формування самоосвітньої компетентності сучасного вчителя фізичної культури: теоретичний аналіз проблеми. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі». м. Львів (26–27 жовтня 2017 р.). 2017. С.80–82.

11. Підгірний О. В. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх учителів фізичної культури. «Світоглядні горизонти місії вчителя нової української школи». м. Одеса (19–20 вересня 2019 р.). 2019. С.85–87.

12. Підгірний О. В. Формування самоосвітньої компетентності сучасного вчителя фізичної культури: теоретичний аналіз проблеми. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Нове і традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук». м. Львів (27–28 березня 2020 р.). 2020. С.121–123.

13. Підгірний О. В. Роль самостійної роботи в підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі». м. Київ (3–4 квітня 2020 р.). 2020. С.13–15.

14. Підгірний О. В. Інноваційний аспект професійної діяльності сучасного вчителя фізичної культури. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні». м. Львів (24–25 квітня 2020 р.). 2020. С.17–20.

15. Pidhirnyi Oleh Methods of forming of self-educational competence of future physical education teachers under modern conditions. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Higher Education in a Pandemic Time». (Ізраїль-Індія-Україна). 5 листопада 2020.

16. Pidhirnyi O., Halitsan O., Shchekotylyna N. Individual approach as a methodological basis of training a modern teacher of physical culture in ukraine. Materials of the XVI international scientific and practical conference «Fundamental and applied science – 2020». London. UK. (October 30 – November 7, 2020). 2020. С. 17–20.

17. Підгірний О. В. Самоосвітня компетентність фахівця освіти: науково-термінологічний аналіз. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тренди розвитку освіти: перспективи і здобутки» (м. Одеса, 27–28 жовтня 2020 р.). Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. С. 27–29.

18. Підгірний О. В. Специфіка підготовки майбутніх учителів фізичної культури на сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні. *Модернізація навчально-виховного процесу у сучасних закладах освіти*. Одеса, 2020. С. 128–130.

АНОТАЦІЯ

Підгірний О. В. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2021.

У дисертації розкрито та схарактеризовано зміст феномена «самоосвітня компетентність майбутнього вчителя фізичної культури» як інтегративного особистісно-професійного конструкту що репрезентує внутрішню спрямованість особистості на самоідентифікацію, самореалізацію та самовдосконалення як суб'єкта професійної (освітньої-виховної, фізкультурно-спортивної) діяльності та концентрує прагнення особистості реалізувати освітній, професійний та творчий потенціал на аксіологічно-світоглядному рівні з опорою на сформовану професійну позицію. Самоосвітня компетентність майбутнього вчителя забезпечує здатність студента: студіювати й засвоювати, систематизувати та модернізувати професійні знання щодо інноваційних освітніх та виховних технологій (особистісно-зорієнтованих, фізично-розвивальних, корекційно-реабілітаційних, спортивних, здоров'язбережувальних, інклюзивних, ерготерапевтичних); самостійно і свідомо проектувати індивідуальний освітній маршрут у координатах парадигми «lifelong learning» шляхом рефлексійного конструювання самоосвітньої діяльності, координації способів й технологій її здійснення.

Виокремлено компоненти структури самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури – особистісний, діяльнісний та світоглядний. Розроблено систему критеріїв і показників сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури: суб'єктний (з показниками: обізнаність студента зі змістом і функціями самоосвітньої компетентності, акмеологічна спрямованість, інноваційна спрямованість особистості; інструментальний (з показниками: прогностичні вміння, інформаційно-аналітичні вміння, організаційні вміння); професійний (з показниками: професійний світогляд, професійна рефлексія, професійна ідентифікація). Схарактеризовано рівні сформованості самоосвітньої компетент-

ності майбутніх учителів фізичної культури: високий, задовільний, низький.

Визначено педагогічні умови, що забезпечують формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури: актуалізація міждисциплінарної інтеграції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; фасилітаційна підтримка становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури; залучення майбутніх учителів фізичної культури до активної самоосвітньої діяльності.

Розроблено модель і методику формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури для здійснення експериментального дослідження. Так, інформаційно-аксіологічний етап передбачав формування у майбутніх учителів фізичної культури мотивації до самоуправління самостійною діяльністю, а також вивчення досвіду самоосвітньої діяльності студентів, діагностику і структурування їхнього суб'єктного досвіду, психодіагностику індивідуально-психологічних якостей. Мета та зміст конструктивно-праксеологічного етапу пов'язані із засвоєнням системи знань та конкретних умінь (організаційних, аналітичних, прогностичних), необхідних для формування самоосвітньої компетентності. Третій – індивідуально-акмеологічний етап передбачав розроблення майбутніми вчителями фізичної культури індивідуальних освітніх програм саморозвитку, самореалізації та самовдосконалення, вони виконували, презентували і проекти, передбачені програмою самоорганізації освітньої діяльності.

Експериментально перевірено дієвість педагогічних умов, моделі й методики формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці шляхом реалізації її в освітнє середовище закладу вищої освіти.

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність, компетентність, самоосвітня компетентність, майбутні вчителі фізичної культури, формування.

ABSTRACT

Pidhirnyi O. Formation of self-educational competence of future physical education teachers in the process of professional training. – Manuscript copyright.

PhD Thesis in 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education» specialty. State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ministry of Education and Science of Ukraine. Odesa, 2021.

PhD thesis presents a theoretical generalization and a new solution to the scientific problem of forming self-educational competence of future physical education teachers in the process of professional training, which allowed to substantiate pedagogical conditions, to build a model and develop a method of ensuring this process, to experimentally test their effectiveness.

The dissertation reveals and characterizes the content of the phenomenon "self-educational competence of the future physical education teacher" as an integrative personal-professional construct that represents the inner orientation of the individual to self-identification, self-realization and self-improvement as a subject of

professional (educational, physical culture and sports) activities and concentrates the desire of the individual to realize educational, professional and creative potential at the axiological-worldview level based on the formed professional position. The self-educational competence of the future teacher provides the student's ability to: to study and assimilate, systematize and modernize professional knowledge on innovative educational and upbringing technologies (personality-oriented, physical-developmental, correctional-rehabilitation, sports, health-preserving, inclusive, occupational therapy); independently and consciously design an individual educational route in the coordinates of the paradigm of "lifelong learning" by reflectively constructing self-educational activities, coordination of methods and technologies of its implementation.

The components of the structure of self-educational competence of future physical education teachers are singled out – personal, activity and worldview. The system of criteria and indicators of formation of self-educational competence of future teachers of physical culture is developed: subjective (with indicators: the student's awareness of the content and functions of self-educational competence, acmeological orientation, innovative orientation of the individual; instrumental (with indicators: prognostic skills, information-analytical skills, organizational skills); professional (with indicators: professional worldview, professional reflection, professional identification). The levels of formation of self-educational competence of future physical education teachers are characterized: high, satisfactory, low.

The pedagogical conditions providing formation of self-educational competence of future teachers of physical culture are defined: actualization of interdisciplinary integration in the process of professional training of future teachers of physical culture; facilitation support for the formation of the personality of future physical education teachers; involvement of future physical education teachers in active self-educational activities.

The model and a technique of formation of self-educational competence of future teachers of physical culture for realization of experimental research are developed. Thus, the information-axiological stage provided for the formation of future teachers of physical culture motivation to self-management of independent activities, as well as the study of the experience of self-educational activities of students, diagnosis and structuring of their subjective experience, psychodiagnostics of individual psychological qualities. The purpose and content of the constructive-praxeological stage are related to the acquisition of a system of knowledge and specific skills (organizational, analytical, prognostic) necessary for the formation of self-educational competence. The third - individual-acmeological stage involved the development of future physical education teachers of individual educational programs of self-development, self-realization and self-improvement, they performed, presented and defended projects provided by the program of self-organization of educational activities.

The effectiveness of pedagogical conditions, models and methods of forming self-educational competence of future physical education teachers in professional training by its implementation in the educational environment of a higher education institution has been experimentally tested.

Key words: competence, self-educational competence, future teachers of physical culture, professional training, formation.

Підписано до друку 24.03.2021.
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60x88/19 Зам. № 1411/21.
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.

м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60

т. +38 0482 35 79 76

info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.